

Portretlər

CAZ MUSİQİSİ QARA QARAYEV YARADICILIĞINDA

Minare DADAŞOVA

Keçən əsrin 60-cı illərində caz musiqisi Q. Qarayev yaradıcılığında parlaq ifadəsini tapmışdır. Onun caz təsirli əsərlərində yaradıcılığının tipik xüsusiyyətləri - mənəvlik, yüksək intellektuallıq, ciddilik özünü aydın biruzə verərək cazın yeni təsirini şərtləndirmişdir.

Q. Qarayevin caz sənətinə olan marağını bəstəkar Radion Shedin öz xatirələrində qeyd edirdi. O deyirdi ki, 1962-ci ildə ilk dəfə Amerikaya dahi

musiqiçi, müdrik insan Qara Qarayevlə səyahətə birgə getmişdi.

Amerika səyahətində bir çox caz kollektivləri ilə tanış olurlar. Bir tanışlıq xüsusi yadda qalır. Bu çox da böyük olmayan ansambl idi, lakin tərkibi parlaq caz virtuozlarından təşkil olunmuşdu. İfaçılardan trambonda ifa edən Bob Brukmeyr çox yadda qalır - onun fantastik texnikası var idi. Shedin deyir: "Mənim polifoniya haqqında musiqiçilərlə mübahisəm düşdü. Mən çox cəsarətlə dedim ki, caz özü özlüyündə homofondu və vertikalıdır. Polifoniya klassik əsərdə olduğu kimi cazda əlçatmazdır. Musiqiçilərdən biri mənə etiraz etdi, sonra Bob Brukmeyri çağırdı və onlar ifa edərək mənə əyani olaraq polifonik texnikasını nümayiş etdirdilər. Caz mövzuları kontrapunktun bütün növlərində keçirdi, kanon formasında, genişləndirilmiş, keçilmiş və s. vəziyyətlərdə. Musiqiçilər Stravinskidən tutmuş Şönberqə kimi dərin biliklərini bizə nümayiş etdirdilər. Mən təslim oldum. Qarayev dedi: "Əsl cazı belə sənətkarlar yaradırlar". R. Shedin qeyd edir ki, Q. Qarayev cazı peşəkarcasına bildirdi, onu qiymətləndirirdi və onun spesifik xüsusiyyətlərinə bələd idi. Məhz Q. Qarayev bu hipnotik incəsənət növünə mənim gözümlü açdı, mənim musiqişünas marağımı alovlandırdı. Qarayev mənə caz sənətini sevdirdi.

Qarayev müasirləri dəfələrlə ondan belə bir fikri eşidiblər: "İncəsənətin bütün janrlarında hər hansı bir qiymətli əsər yaradarkən - yüksək sənətkarlıq səviyyəsi olmalıdır, onun əsasında əsl yaradıcılıq baş tuta bilər".

Q. Qarayev arxivində SSRİ Mədəniyyət nazirliyi tərəfindən 22.03.1959-cu ildə yazılmış belə bir məktub var. Məktubda deyilir: "Sizin bütün musiqi incəsənəti janrlarında, eləcə də estrada + (caz)

janrında böyük biliyinizi və marağınızı, bədii zövqünüzü, geniş yaradıcı erudisiyanızı, yüksək musiqi nüfuzunuzu nəzərə alaraq Sizdən çox xahiş edirik Oleq Lundstremın rəhbərlik etdiyi estrada kollektivinə yeni proqramın yaranmasında və onlara konsultativ köməklik göstərməyinizi əsirgəməyiniz".

Qarayev simfocaz üçün konsert janrını seçdi. O, caz konsertinin işlənilib hazırlanmasına çox ciddi yanaşırdı. İş prosesində cazın simfonizmle qovuşması ideyası müstəqil yanaşma tələb edirdi. Qarayev özündən qabaqkıları (Qerşvini) təqlid etmək istəmirdi. Yüngül yanaşma, kompromis həll onun üçün qeyri mümkün idi. İş prosesi dayandırıldı. İki caz konsertinin tamamlanmamış əlyazmaları Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət muzeyində saxlanılır. Heç kim bu partituraların tanış deyil və Qarayevin özünə qarşı əmansız tələbkarlığının bir daha şahidi oluruq.

Qeyd etmək lazımdır ki, Qarayev Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriya-sının nəzdində gənclərin simfocaz kollektivinin yaranmasını təşəbbüskarı idi. O, cavan Vaqif Mustafazadənin talantın istedadını yüksək qiymətləndirirdi.

Qarayevin "kommersiya" yönümlü caza münasibəti bir mənalı məntə idi. "İldırım yollarla" baletin musiqi koloritindən söhbət gələndə o baletin librettisti Slonimskiyə belə yazırdı: "XX əsrin ortalarında zənci musiqisinə müraciət ehtiyatlı olmalıdır, çünki bu musiqi müxtəlif caz stünyoları tərəfindən pozulub. Bir balaca yanlış hərəkət etsən özün də istənilməyən kompaniyaya uğraya bilərsən".

Bu bir daha Q. Qarayevin özünə qarşı olan tələbkarlığı sübuta yetirir.

"İldırım yollarla" baletində zənci bluzlarından istifadə olunub, lakin onlar musiqidə sitat formasında istifadə olunmayıb. Qarayev bu musiqinin ifadə vasitələrini dərinləndirməyi nəticəsində yüksək bədii və mədəni qayalı əsər yarada bilmişdi.

ƏDƏBİYYAT

1. Карагичева Л. Кара Караев. М., "Комозитор", 1994
2. Карагичева Л. Кара Караев. М., "Советский композитор", 1960

NOTOQRAFİYA

1. Azərbaycan bəstəkarlarının əsərləri. Bakı, 2005

1958-ci ildə Qarayev "Üç noktürn" əsərini yaradı. Bas caz orkestrin müşayiəti ilə səsləndirilir. Noktürnün zənci şairi Lenqston Xyuzun şeirləri əsasında bəstələnib. Əsərdə şimali Amerika zəncilərinin bluzlarından istifadə olunub.

Blüz - insanın ruhi vəziyyətini əks etdirən, tərənnüm edən milli musiqi formalarından biridir.

Zənci bəstəkarı U. Qendi belə deyirdi: "blüz - kədərdir, qəmdir, onu raqs etmək istəyirsən". Üç əsərin üçü də asta rəqs xarakterində yazılıb. L. Karaqıçevanın sözləri ilə desək "yüngül janrdə yazılmış ciddi musiqi".

Keçən əsrin 60-cı illərinə təsadüf edən "Eskiz" əsəri də caz üslubunda yazılmış fortepiano əsəridir. Bu əsər də Azərbaycan Musiqi Mədəniyyəti Dövlət muzeyində "Andante, sempre rubato" tempində yazılan adsız pyes kimi əlyazma şəklində saxlanılır. Lakin Qarayevlər ailəsində əsər "Eskiz" kimi məlumdur. Bu pyes muzeydə saxlanılan iki caz konsertinin tamamlanmamış əlyazmaları ilə bərabər Q. Qarayevin 1960-cı illərdə caza marağını sübut edir.

2005-ci ildə muzeyin direktoru A. Bayramovanın və Mədəniyyət Nazirliyinin birgə təşəbbüsü nəticəsində əsər çapdan çıxır. Əsərin birinci ifaçısı, Bakı Musiqi Akademiyasının professoru, pianoçu Ülviyyə Hacıbəyova olmuşdur.

Əsərdə "24 prelüd" silsiləsindən fə major prelüdiyasından fərqli olaraq melodik improvizasiyaya daha çox yer ayrılıb. F dur caz prelüdiyasında isə harmoniyada caz elementləri, intonasiyalan üstünlük təşkil edir.

Sonda məqaləni Qara Qarayevin sözləri ilə bitirmək istərdim: "Konservatoriyalarda fakultativ kurs kimi caz-orkestr üzrə orkestrovka və aranjirovka fənlərini salmaq lazımdır".

Keçən əsrin 70-ci illərində Moskvanın Qnesina adına pədaqoji institutunda estrada şöbəsinin açılmasına çox sevinirdi. Bir qrup tanınmış caz ifaçılar tərəfindən metodik vəsaitlərin hazırlanmasına maraq göstərmişdir.